

V Praze dne 20. června 2014

Vážený pane předsedo vlády,

se zájmem sleduji Vaše úsilí dosáhnout spravedlivějšího nastavení vztahů mezi státem a církvemi a domnívám se, že by pro Vás v tomto kontextu mohl být zajímavý následující podnět, který se pokouší upozornit na problémy, které nedořešila vláda Petra Nečase.

Motivací i odůvodněním pro přijetí zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi mělo být dosažení odluky mezi státem a církvemi¹. Česká společnost podle zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi má zaplatit církvím odškodnění ve vysoce nadstandardní výši oproti odškodnění pro soukromé osoby, nemluvě o tom, že až na několik výjimek právnické osoby odškodněny nebyly vůbec. Vzhledem k tomu, že odluka prozatím nezačala, a že jí již nic nebrání, je nyní úkolem České republiky odluku v podobné míře provést.

V pohledu na morální správnost rozhodnutí o církevních restitucích se názory různí, a i když se zdá, že většinový názor občanů se neshoduje s rozhodnutím předchozí vlády a parlamentu, nehodlám nyní v této věci argumentovat, protože je to v tomto okamžiku pro rozhodnutí uskutečnění odluky, před kterým stojíme, irelevantní.

Doposud měly státem registrované církve u nás veřejnoprávní postavení. Jejich postavení bylo dáno zákonem, byly financovány z veřejných rozpočtů, vykonávaly v přenesené působnosti státní správu, měly v důsledku svého veřejnoprávního postavení řadu dalších výhod ... Zákon o majetkovém vyrovnání ve skutečnosti, ať už si to jeho autoři uvědomovali, nebo ne, provedl transformaci vlastnictví. Majetek, který byl po generace veřejnoprávním majetkem (už podle rakouských zákonů církev majetek nevlastnila, ale spravovala), byl nevratně a poprvé v dějinách převeden do soukromoprávního režimu.

Církve se při jednání o majetkovém vyrovnání rozhodly opustit kooperativní vztah se státem ustavený po roce 1918. To znamená, že po odluce pro stát církve z právního hlediska přestanou existovat jako veřejnoprávní subjekt, že stát na církve nebude brát žádný specifický ohled, že budou mít stejné a spravedlivé postavení, jako jiné právnické osoby v České republice.

Naopak, nebude-li včas odluka provedena, hrozí, že církev jako dominantní zaměstnavatel na trhu práce a jako kapitálově jeden z nejvlivnějších subjektů, bude chtít uplatňovat vliv na chod českého státu. Veřejnoprávní postavení by toto riziko jen zvětšovalo.

¹ Zákon o majetkovém vyrovnání v preambuli explicitně uvádí, že má „umožnit ... obnovením majetkové základny církví a náboženských společností svobodné a nezávislé postavení církví a náboženských společností“.

Ústavní pořádek České republiky požaduje, aby stát byl nábožensky a světonázorově neutrální. Listina v článku 2 konstatuje: „*Stát je založen na demokratických hodnotách a nesmí se vázat ani na výlučnou ideologii, ani na náboženské vyznání*“. Protože se stát ústavním zákonem zaručuje, že nebude podporovat žádné jednotlivé náboženství, musí přistupovat ke všem náboženským společnostem spravedlivě a bez rozdílu. Dokonce musí přistupovat k církvím a náboženským společnostem stejně, jako ke kterékoli jiné právnické osobě.

A zároveň z tohoto ustanovení vyplývá, že stát je povinen zajistit, aby církve a náboženské společnosti neuplatňovaly vliv na politiku a stát.

Ačkoliv vláda premiéra Nečase i tehdejší zákonodárci byli informováni² o tom, že by bylo správné a potřebné řešit jedním právním aktem celou problematiku vztahu mezi státem a církvemi, nevyjednali odůvodněnou, ale jen majetkové vyrovnání. Těžko dnes posoudit, zda to byla taktická chyba, nebo úmysl. Každopádně ta nejpodstatnější část rozhodování o vztahu státu a církví zůstala zcela nevyřešena.

O podobě odůvodněné mohly církve jednat před majetkovým vyrovnáním. Je-li majetkové vyrovnání státu s církvemi považováno právě církvemi za uzavřené, jak opakovaně deklarovaly, je nyní již jen jednostranným úkolem státu, aby provedl slíbenou a zamýšlenou odůvodněnou.

Rád bych zdůraznil, že odůvodněná nesnese dalšího odkladu. Církve, nebo lépe řečeno ty nejmajetnější mezi nimi, jak budou nabývat majetku, budou se bezesporu pokoušet ve svůj prospěch a ve prospěch svých zájmů ovlivňovat stát a politiku. Nebylo by to poprvé v dějinách. Každý podobně vlivný sekulární subjekt tak činí. Hrozí, že v rozporu s ústavním pořádkem budou církve usilovat o udržení vlivu na politiku, o udržení veřejnoprávního postavení nebo získání privilegií oproti obyčejným občanům a obyčejným právnickým osobám. Hrozí, že budou uplatňovat politický vliv prostřednictvím určitých politických subjektů – nábožensky orientovaných politických stran – aniž by své politické cíle transparentně deklarovaly. Přitom podle našeho práva jedinou formou pro politické působení je právní forma politické strany, která podléhá na rozdíl od církví zpřísněnému finančnímu dohledu.

Český stát tím, že zahájil kroky k odůvodněné, a také v důsledku ateistické tradice posledních desetiletí vytváří prázdný prostor, ve kterém bude docházet v zesílené míře k importu různých náboženství a sekt, a ty bezesporu také budou chtít uplatňovat vliv na českou politiku.

Uvědomme si, že se při tom v nábožensky neutrálním státě může jednat o politicky uplatňovaný netransparentní vliv náboženství, která nevycházejí z tradic judaismu a

² Například Svobodní 15. 9. 2012: „*Svobodní odmítají církevní restituce v podobě, kterou prosazuje současná vláda. V návrhu není vyřešena odůvodněná státu a církve, která musí předcházet jednání o majetku.*“

křesťanství. A také vezměme v úvahu, že nejhorší válečné konflikty v dějinách lidstva měly skoro vždy náboženský obsah a vždy se na nich různá náboženství podílela.

Veřejnoprávní postavení privilegovaných církví (státem registrovaných) vyplývá především z toho, že jsou zřízeny zákonem. Oproti tomu jiné nepriviligované církve jsou u nás již nyní zřízeny na základě zákona jako víceméně soukromoprávní.

Český stát jak v období první republiky³, tak v době komunistického režimu veřejnoprávní režim uplatňoval jak z hlediska právního postavení církví, tak z hlediska majetku. Převedením církevního majetku do soukromoprávního režimu vzniká pro stát povinnost převést do soukromoprávního režimu i postavení církví.

Po právní stránce odluka znamená, že pro stát církve nebudou mít žádné výjimečné postavení, bude se na ně nahlížet stejně, jako na jiné soukromoprávní korporace či jiné právnické osoby. Skutečné soukromoprávní postavení církví také znamená, že se musí stejný přístup státu vztahovat na všechny církevní subjekty bez rozdílu, že nebude existovat rozdíl mezi státem registrovanými a neregistrovanými církvemi, že z hlediska státu budou všechna náboženství rovnoprávná. Jinak řečeno, znamená to, že k provedení odlučky je třeba zrušit nyní platný zákon o církvích a náboženských společnostech a že církve budou ustaveny jako právnické osoby podle obecných právních předpisů⁴. Zároveň je nutné ve všech platných právních předpisech změnit odkazy na zákon o církvích.

Soukromoprávní postavení církví znamená, že církve nebudou zvýhodňovány ve srovnání s jinými právnickými osobami. Jenom namátkou uvádím, že zástupci církví mají výjimečné postavení ve vězeňství, v trestním právu, v armádě, ve školství, ve zdravotnictví, ve veřejnoprávních médiích, při výkonu státní správy v přenesené působnosti atd. Neznamená to, že by všechny tyto činnosti měly skončit, ale měly by se konat na základě samostatného smluvního dokumentu mezi státem a soukromou právnickou osobou a na základě rovného postavení s jinými právnickými osobami. Mělo by také být nezpochybnitelně stanoveno, že pro účely podnikání si církve budou zřizovat právnické osoby běžného typu podle obecných předpisů, aby bylo podnikání zcela odděleno od církevní činnosti.

Soukromoprávní postavení církví však neznamená, že by stát neměl nadále vykonávat některé důležité povinnosti. Stát musí chránit občana tak, aby mu byla zajištěna svoboda

³ Stanovisko Kanceláře presidenta republiky za presidenta Edvarda Beneše ke sporu o to, zda se prezidentské dekrety vztahují na církevní majetek (21. května 1946): „Z těchto teoretických úvah můžeme shrnout jako výsledek, že tzv. církevní majetek v našem právním řádu není majetkem ve smyslu soukromoprávním, že jeho subjektem jsou sice jednotlivé instituce církevní, že však nejsou jeho soukromými vlastníky. Takzvaný církevní majetek je majetkem povahy veřejné, je jměním účelovým, a nemůže být svému účelu odňat bez souhlasu státu. ... Na druhé straně však ... musíme konstatovat, že státní moci přísluší také rozhodnutí, jak v takovém případě s majetkem naložit.“ Karel Kaplan, Katolická církev a pozemková reforma 1945-48, str. 103.

⁴ Nanejvýš je představitelné, že by existovala specifická možnost církevního spolčování, protože stát potřebuje rozlišit obyčejný spolek od náboženského. Systematicky by taková možnost patřila do občanského zákoníku.

vyznání a svědomí. Stát musí garantovat, že z náboženských důvodů nebude nikdo diskriminován ani privilegován. Stát musí garantovat náboženský smír, musí zajistit, že žádná církev ani sekta nebude ve svém učení napadat jiná náboženství nebo se nad ně povyšovat.

Na druhou stranu odluka neznámá, že ve školách převládne ateistické pojetí výuky, ani to, že budou náboženskou výuku vykonávat duchovní, kteří jsou při tom ve střetu zájmů⁵. Stát by měl zajistit přiměřenou religionistickou výuku bez jakékoliv zaujatosti.

Stát musí vytvořit takové podmínky, aby církve a náboženské společnosti nezasahovaly do politiky, neovlivňovaly politiku a musí na dodržování těchto podmínek dohlížet. Okolnosti pádu Nečasovy vlády naznačují, jak takové ovlivňování politiky může vypadat, a proč je požadavek oddělení politiky a náboženství naléhavý⁶.

Dalším úkolem vlády v rámci odluky by mělo být odstoupení od signované a neratifikované smlouvy mezi Českým státem a Vatikánem. Tato smlouva byla sjednána za zcela jiných okolností v situaci, kdy církve spolupracovaly se státem na základě svého veřejnoprávního postavení a v situaci financování provozu církví státem. Zásadní změna okolností, ke které nyní dochází, by dokonce byla důvodem k vypovězení i ratifikované smlouvy.

Naopak stát by neměl nadále poskytovat církvím neodůvodněná privilegia v podobě existence církevních škol se zvýhodněným režimem oproti soukromým školám, v podobě státem placených duchovních (kaplanů) v ozbrojených silách, v podobě přeneseného výkonu státní správy při sňatcích a při vedení matrik, v podobě bezplatného vysílacího času ve veřejnoprávních médiích, v podobě výjimek při vstupu do věznic atd. Ve všech těchto oblastech podobně jako v oblasti sociální péče by měly pro všechny fyzické i právnické osoby existovat stejné podmínky.

Na závěr bych rád upozornil na problém patronátních závazků. Jestliže se stát rozhodl tento majetek vracet, měl by pečlivě zvažovat, komu bude majetek navrácen. Církev jako oprávněná osoba podle zákona o restitucích nemusí být nutně právním nástupcem původního majitele, zatímco právní nástupce nebo spíše dědic původního vlastníka pravděpodobně existuje. Podle znění zákona má být patronátní majetek vydán církvím, ale skutečným původním majitelem byl patron, který se pouze zavázal z výnosů svého majetku financovat údržbu určité církevní budovy. Věcné břemeno mohlo být zapsáno do katastru, ale majitelem

⁵ Podobně je nemyslitelné, že by například energetiku vyučovali provozovatelé solárních elektráren.

⁶ Zajištění rovných a férových podmínek pro všechny znamená zajistit, aby finančně vlivné lobbyistické skupiny transparentně deklarovaly své zájmy a cíle, kdykoli budou zasahovat do sféry politiky. Rovnost v této oblasti znamená, že nikdo nesmí svého majetkového postavení zneužívat k vytváření specifického politického vlivu.

Jiří Payne
místopředseda
Strana svobodných občanů
Perucká 14/2196 Praha 2 Vinohrady

nadále zůstával patron. Tento závazek na sebe převzal v roce 1949 stát⁷ a stát má zákonem o majetkovém vyrovnání vypořádat patronátní povinnost vůči církvím, avšak pozemky a nemovitosti, pokud se nyní nově mají restituovat, by se měly vrátit původnímu majiteli resp. jeho potomkům. Pokud se přihlásí dědic původního majitele nemovitosti s patronátním závazkem, a bude od státu požadovat náhradu, pravděpodobně bude stát povinen náhradu zaplatit. Chci pouze upozornit na to, že náklady na restituce se mohou tímto způsobem výrazně zvýšit.

Vážený pane premiére,

pokusil jsem se popsat situaci, ve které se nyní ocitla Česká republika, a protože se zdá, že není možné zákon o majetkovém vyrovnání změnit, rád bych Vás tímto otevřeným dopisem požádal o provedení odluky státu a církví, které jsme si již v podobě zákona o majetkovém vyrovnání předplatili.

Děkuji. S úctou

Jiří Payne

Vážený pan
Mgr. Bohuslav Sobotka
předseda vlády České republiky

Úřad vlády České republiky
nábřeží Edvarda Beneše 4
118 01 Praha 1 - Malá Strana

⁷ Zákon 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem, § 11: „Zánik závazků (1) Veškerý soukromý a veřejný patronát nad kostely, obročími a jinými církevními ústavami přechází na stát. (2) Veškeré závazky přispívat na účely církví a náboženských společností, jejich složek, komunit, ústavů, nadací, kostelů, obročí a fondů, opírající se o patronát nebo o jiné právní důvody nebo dlouhodobé zvyklosti, zanikají s výjimkou závazků členů církví a náboženských společností, vyplývajících ze zřízení státem schválených.“